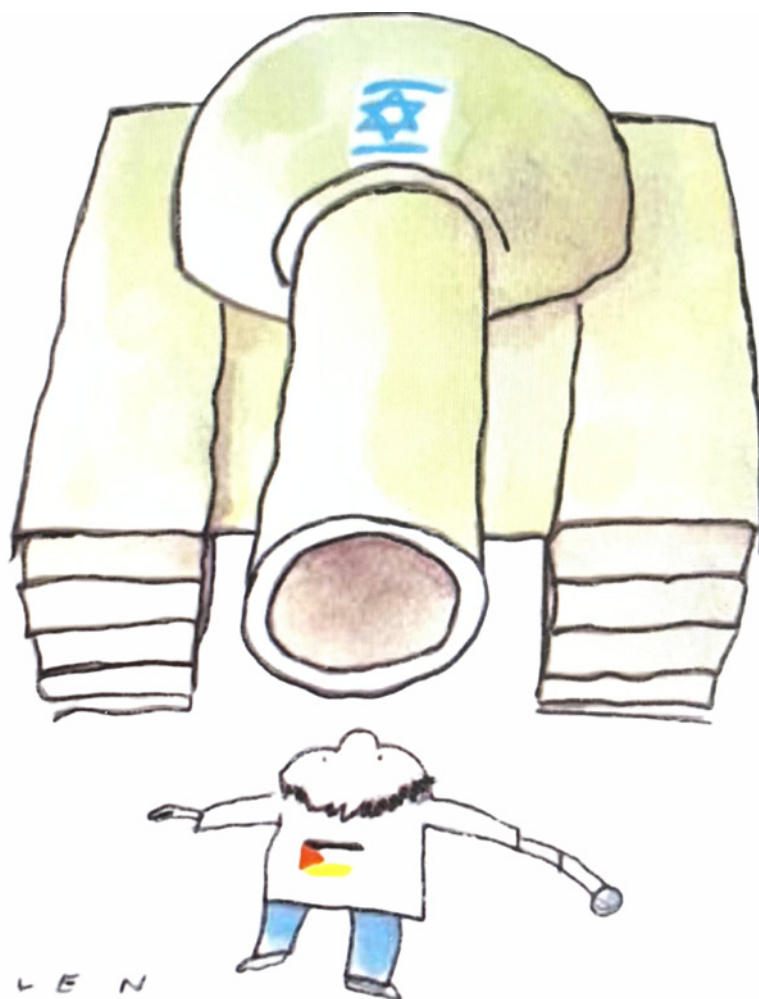

Vredesspiraal

jaargang 17 / nummer 3 / september 2021

Palestijnse kwestie

“Noem onrecht bij naam”

Anti-oorlog

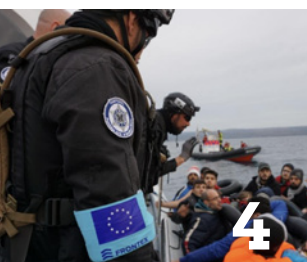
Vrouwelijke strategieën
tegen oorlog en geweld

Wapenhandel

Geweld aan de
Europese grenzen

Inclusieve veiligheid

Aan de slag met
ander veiligheidsdenken

4

8

16

- 3** Margreet Hoeterp
Ontwapenende ideeën voor de Vredesweek
- Mark Akkerman
- 4** **Stop het geweld aan de Europese grenzen**
- Jan Schaake
- 6** **Verlies van een niet-gekende vijand**
- Leen van den Herik
- 8** **Pleisterplaatsen: Op adem komen in De Huijberg**
- Margreet Hoeterp
- 10** **Bram Grandia: "Noem onrecht bij naam"**
- Mark Akkerman
- 13** **Column: Getest op Palestijnen**
- Rob van Essen
- 14** **Revolusi: oorlog als trage helling**
- Yosé Höhne-Sparborth
- 15** **Column: Als de vos de passie preekt...**
- Jan Schaake
- 16** **Aan de slag met een ander veiligheidsdenken**
- Margreet Hoeterp
- 18** **Vrouwelijke anti-oorlogsstrategieën: van kraanvogels tot seksstaking**
- 20** **Vredesnieuws**
- Margreet Hoeterp
- 22** **Talen naar Vrede: Aan de oevers van de Bosporus**
- 23** **Agenda**
- Peter van Helden
- 24** **Zeg mij wie mijn vijand is, en ik zal...**

Vredesspiraal is het kwartaalblad van Kerk en Vrede, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. De naam 'Vredesspiraal' is mede in het kader van een 'war on terror', met een (nog steeds) voortgaande geweldsspiraal, als tegenhanger gekozen om de weg de andere kant op te wijzen. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Redactie

Mark Akkerman, Henk Blom, Héleen Broekema, Rob van Essen, Leen van den Herik, Margreet Hoeterp (hoofdredacteur), Jorrit van Loenen.

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een *abonnement* op *Vredesspiraal* en een aantal keren per jaar een ledenbrief. Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar. Losse nummers € 3,- excl. porto.

Adres

Kerk en Vrede, t.a.v. Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666, secretariaat@kerkenvrede.nl
Redactie: hoeterpg@gmail.com
www.kerkenvrede.nl
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede
IBAN: NL15 ASNB 0904 9553 11

Illustraties

Tenzij anders vermeld: ©Kerk en Vrede
Cover: Len Munnik

Vormgeving Circade, Zwolle
Druk Slimdruk, Leeuwarden

4x per jaar het laatste
vredesnieuws ontvangen?
Word lid of abonnee!

Ontwapenende ideeën voor de Vredesweek

Dit jaar vindt de Vredesweek van 18-26 september plaats. Het thema is 'Inclusief samenleven'. Peter van Helden (emeritus predikant Grote Kerk, Den Bosch) opperde tijdens een inspiratiebijeenkomst voor de Vredesweek, afgelopen mei, het idee van een Ontwapeningsdag.

Margreet
Hogeterp

In Den Bosch is wapenbezit een zorg. Eerder dit jaar al, organiseerde de gemeente Den Bosch onder het motto 'Den Bosch ontwapent' een wapeninleveractie. Tijdens deze inleveractie konden mensen zich ontdoen van wapens zonder dat zij daarvoor strafrechtelijk werden vervolgd. In totaal werden er bijna 120 wapens ingeleverd, van kapmessen tot en met pepperspray en wapenstokken. De actie volgde op een burgerinitiatief van een aantal inwoners van de gemeente 's-Hertogenbosch, waarna de politie met de gemeente, Halt en jongerenorganisatie PowerUp073 de handen ineen sloeg. Deze actie vormde het begin van een palet aan activiteiten die er op zijn gericht het wapenbezit terug te brengen.

Kluisjescontrole

Na de zomer schenkt een aantal middelbare scholen in samenwerking met Halt ook aandacht aan het gebruik en het gevaar van wapens binnen hun lesprogramma. Dan zijn er ook kluisjescontroles gepland. Tevens zullen de indieners van het burgerinitiatief het signaal van ontwapenen versterken met tal van activiteiten.

Zo vindt op 21 september, de Internationale Dag van de Vrede, een manifestatie plaats die begint op het Anne Frankplein en eindigt in de tuin van vrede en vrijheid met aandacht voor het stoppen van wapenhandel. Daarnaast worden er 'ontwapenende verhalen' verzameld om te bundelen in een boekje.

Van Helden benadrukt dat het probleem van wapenbezit niet alleen in grote steden aanwezig is, maar ook op het platteland. In Noord-Brabant bijvoorbeeld is drugsgerelateerd geweld ook op het platteland een toenemend probleem.

Vanzelfsprekend heeft een Ontwapeningsdag meer succes als meer ambassades voor vrede deze in hun gemeente zouden oppakken.

Voor mensen die met een Ontwapeningsdag aan de slag willen, stelt Van Helden het volgende voor:

- Neem de actie uit Den Bosch en andere steden over en verzoek de burgemeester van je eigen stad of gemeente om een inleveringsevent te organiseren.
- Organiseer een vredeswandeling door je stad; speel op de hoeken en pleinen in sketches een paar ontwapenende verhalen na.
- Betrek opleidingen voor beveiligers erbij, studenten en docenten, die dagelijks met geweld en wapens dealen.
- Zoek symbolische plekken in je stad of omgeving en organiseer er muziek, voordrachten en flyeracties.
- Verzamel ontwapenende verhalen uit ieders ervaring, traditie, geschiedenis en maak een boekje.

Ontwapenende verhalen

Voorbeelden van 'ontwapenende verhalen' en acties zijn bijvoorbeeld:

- Demonstranten in Myanmar hielden eieren omhoog. Het was rond Pasen. Eieren tegen kogels. Eieren tegen granaten. Eieren van hoop op nieuw begin, leven. Eieren als teken ook van breekbaarheid en kwetsbaarheid.
- Een andere geweldloze en ontwapenende actie was het rood verven van straten en pleinen op die plekken waar bloed had gevloeid van ontwapende demonstranten, mannen, vrouwen, kinderen. De aanklacht van het bloed van Abel dat schreeuwt van de aardbodem, dat schreeuwt vanaf het kruis op Golgotha, bloed van onschuldigen. Indrukwekkend, symbolisch krachtig.
- Een derde actie: een monnik bij een demonstratie, die tegen de oprukkende en dreigende politieagenten zegt: "Als je gaat schieten, schiet mij dan als eerste." Moedig. Het herinnert aan Martin Luther Kings acties. Dit keer dropen de agenten af. ◀

Meer weten over het organiseren van een Ontwapeningsdag? Mail naar petervanhelden87@gmail.com.

Stop het geweld aan de Europese grenzen

Onthullingen over pushbacks en geweld aan de Europese buitengrenzen zetten de spotlight op het EU-migratiebeleid en op de uitdijende rol van grensbewakingsagentschap Frontex. Terwijl de kritiek toeneemt en officiële onderzoeken ingesteld worden, besluit Europa miljarden extra uit te geven en de banden met autoritaire regimes buiten de EU aan te halen om migratie tegen te gaan. De militaire en security-industrie staat in de startblokken om nieuwe contracten binnen te slepen. Ondertussen zijn er in het eerste half jaar van 2021 bijna 900 vluchtelingen omgekomen in het Middellandse Zeegebied, bij pogingen over te steken naar Europa.

Mark Akkerman

Vorig najaar bevestigde onderzoek van *Bellingcat*, *Der Spiegel* en anderen dat er vanuit Griekenland op grote schaal vluchtelingen teruggeduwd worden richting Turkije. Deze zogenaamde 'pushbacks' zijn illegaal, omdat ze de rechten van mensen om asiel aan te vragen en om niet teruggestuurd te worden naar onveilige situaties (beginsel van *non-refoulement*) schenden. Het onderzoek toonde tevens aan dat Frontex stelselmatig betrokken is bij zulke pushbacks.

Pushbacks

Voor mensen die de situatie aan de Europese buitengrenzen volgen is dit geen nieuws. Al jaren berichten met name reddingsorganisaties zoals Sea-Watch over pushbacks en andere incidenten, zonder veel weerklank te vinden. Het gaat daarbij niet alleen om Griekenland, maar bijvoorbeeld ook om pushbacks over diverse grenzen op de Balkan en de samenwerking met de Libische kustwacht, die stelselmatig ingeschakeld wordt om boten terug te halen richting Libië. In zeker één recent geval werd daarbij op vluchtelingen geschoten. De journalistieke aandacht en de bewijzen die daarbij geleverd werden, maakten het verder negeren van pushbacks nu wel onmogelijk.

Structurele fouten

Frontex deed een eigen onderzoek, dat de organisatie – niet verrassend – nagenoeg vrij pleitte van enig wangedrag.

Het Europees Parlement stelde een werkgroep in die de beschuldigingen van betrokkenheid van Frontex bij mensenrechtenschendingen moest onderzoeken.

Half juli presenteerde de werkgroep haar rapport, waarin zij weliswaar forse beschuldigingen uitte richting Frontex en directeur Leggeri, maar haar aanbevelingen beperkte tot een betere mensenrechtentoets tijdens- en voorafgaand aan operaties, een grotere rol voor de fundamentele rechtenfunctionaris, meer transparantie en een betere opvolging van klachten en meldingen van serieuze incidenten.

Geen aandacht dus voor de structurele fouten in het mandaat van het agentschap, laat staan voor het kernprobleem: het bestaan van Frontex als uitvoerder van een EU-migratiebeleid dat onvermijdelijk leidt tot geweld en mensenrechtenschendingen.

Wapenindustrie profiteert

Voor de wapenindustrie wordt de markt voor grensbewaking steeds lucratiever. Scheepsbedrijven als Cantieri (Italië) en het Nederlandse Damen leveren voor tientallen miljoenen euro's schepen voor grenspatrouilles aan diverse Europese en niet-Europese landen, vaak met EU-financiering. Daarnaast gaat er meer en meer geld naar nieuwe technologieën voor grensbewaking. De inzet van drones komt steeds vaker voor. Vorig jaar oktober sloot Frontex een contract af van 50 miljoen euro voor dronesurveillancevluchten met de wapenbedrijven Airbus, Israel Aerospace Industries en Elbit. De EU financiert onderzoeksprojecten voor het ontwikkelen van nieuwe technologieën, waarbij de focus ligt op het gebruik van autonome systemen. Er werden bijvoorbeeld testen gedaan binnen het zeer controversiële iBorderCtrl-project, waarbij vluchtelingen via een webcam geïnterviewd worden door een virtuele grenswacht met ingebouwde leugendetector. Een heel andere, nieuwe techniek wordt door Griekenland ingezet op de landsgrens met Turkije: geluidskanonnen om vluchtelingen af te schrikken.

Op het vlak van grenscontrole leidde de Covid-19-pandemie tot een verschuiving naar contact-

Vanuit Griekenland worden door Frontex op grote schaal vluchtelingen teruggeduwd richting Turkije.

loze manieren om mensen te identificeren. Het afnemen van vingerafdrukken verliest daardoor terrein ten gunste van gezichtsherkenningsystemen. De afgelopen paar jaar gaf eu-Lisa, het EU-agentschap dat databases met informatie aangaande migranten beheert, honderden miljoenen uit aan het opzetten, onderhouden en met elkaar verbinden van deze databases. Het Franse IT-bedrijf Sopra Steria harkt de grootste contracten binnen. Ook het eveneens Franse Idemia en het Italiaanse wapenbedrijf Leonardo verdienen goed op dit gebied.

Europees beleid ongewijzigd

Op de kern van het Europees migratiebeleid heeft alle kritiek geen invloed. Dat blijft gebaseerd op het narratief dat migratie een veiligheidsprobleem is, dat met inzet van onder meer militaire middelen bestreden moet worden. En dus blijft Europa inzetten op de door de wapenindustrie gepropageerde militarisering en externalisering van de buitengrenzen.

Alle kritiek op Frontex ten spijt, worden plannen om het mandaat van het agentschap verder uit breiden niet gewijzigd. Dus Frontex blijft de komende jaren eigen materieel aanschaffen, een eigen bewapende grensmacht van 10.000 personen opbouwen en een meer coördinerende rol in deportaties op zich nemen. Het heeft daartoe een budget van 5,6 miljard euro gekregen voor de huidige EU-begrotingsperiode (2021-2027) en haalt de banden met de wapenindustrie aan.

In juli stemde het Europees Parlement definitief in met de oprichting van het Integrated Border Management Fund, met een budget van 6,24 miljard euro voor dezelfde zeven jaar. Een groot deel

van dit geld zal gebruikt worden voor het aanschaffen van materieel door lidstaten, dat zij deels ook verplicht aan Frontex ter beschikking moeten stellen. Daarnaast is er, via diverse instrumenten voor internationaal beleid, een nog onbekende hoeveelheid geld beschikbaar om niet-EU-landen te voorzien van meer materieel voor grensbewaking. Zo werd er al gesproken over nieuwe donaties van patrouilleschepen aan Libië en Turkije, die bovendien een nieuw steunpakket van 3 miljard euro voor onder meer het versterken van bewaking aan de oostelijke grenzen tegemoet kan zien.

Europese landen willen dit zogenaamde beleid van grens-externalisering ook steeds verder doorvoeren. Denemarken nam, ondanks felle kritiek van mensenrechtenorganisaties, nieuw beleid aan om asielzoekers voortaan over te brengen naar centra buiten de EU, om daar hun procedures af te handelen. Het kijkt daarbij, net als het Verenigd Koninkrijk, nadrukkelijk naar Rwanda.

In actie tegen Frontex

In juni lanceerden tientallen organisaties uit de EU en daarbuiten een campagne voor de afschaffing van Frontex en een einde aan het EU-grensregime onder de titel 'Abolish Frontex'. In diverse landen werden acties gevoerd op 9 en op 20 juni, Wereldvluchtelingendag. Het netwerk richt zich naast zulke gezamenlijke actiedagen op het versterken van elkaars acties, bijvoorbeeld door die via sociale media onder de aandacht te brengen, en op het volgen van – en reageren op ontwikkelingen op het gebied van Frontex en het bredere migratiebeleid.

Een uitgebreid eisendocument, inmiddels ondersteund door zo'n honderd organisaties en groepen, richt zich dan ook niet alleen tegen Frontex, maar bijvoorbeeld ook tegen detentie en deportatie van vluchtelingen en tegen de bijdragen die de EU levert aan de redenen waarom mensen gedwongen worden te vluchten. Daarbij komt de Europese wapenindustrie ook weer om de hoek kijken: EU-wapenexporten dragen bij aan oorlogen, repressie en mensenrechtenschendingen over de hele wereld. In Nederland hebben onder meer Stop Wapenhandel en Stop the War on Migrants zich bij het netwerk aangesloten. Op 9 juni werd de campagne afgetrapt met een manifestatie bij het Huis van Europa in Den Haag. ◀

Houd voor updates www.abolishfrontex.org en stopthewaronmigrants.noblogs.org in de gaten.

Verlies van een niet-gekende vijand

Afgelopen voorjaar kondigde de Amerikaanse president Joe Biden aan dat op 11 september 2021 de laatste Amerikaanse soldaat uit Afghanistan vertrokken zou zijn. Dat zou dan precies twintig jaar zijn na de aanslagen van 11-9-2001, die de directe aanleiding vormden tot deze langdurige Afghanistan-oorlog. Inmiddels is Afghanistan weer in handen gevallen van de Taliban en zijn vrede en veiligheid ver te zoeken.

Jan Schaake
verbonden aan
de actiegroep
Enschede voor
Vrede

Rond diezelfde tijd dat Biden de terugtrekking van de Verenigde Staten (VS) uit Afghanistan aankondigde, hoorde ik, tijdens een van de Paasmarsen in het grensgebied rond mijn woonplaats, een Duitse vredesactivist verkondigen dat met het geld dat 'de internationale gemeenschap' de afgelopen twintig jaar had gestoken in inzet van militairen, internationale conferenties en ontwikkelingsprojecten in Afghanistan, voor elke Afghaan een ruime vrijstaande woning naar westerse maatstaven gebouwd had kunnen worden. Het niet behalen van de gestelde doelen is dus niet domweg te wijten aan een beperkte bereidheid om voldoende financiële middelen in te zetten. Sterker nog: Afghanistan was in ieder geval voor de NAVO lange tijd een prestigeproject dat niet mocht mislukken omdat daarmee de geloofwaardigheid van het bondgenootschap in het geding zou komen. Dat gold ook voor Nederland dat, op slechts enkele maanden na, al die twintig jaar aan de oorlogsinspanningen heeft deelgenomen en van 2006 tot en met 2010 in Uruzgan de grenzen van zijn militaire capaciteiten heeft opgezocht.

Wie is de vijand?

Dat maakt de vraag des te pregnanter waarom het Westen zijn doelstellingen niet heeft kunnen verwezenlijken en na twintig jaar zelfs aanvallend gewonnen terrein heeft moeten teruggeven. Op die vraag geven diverse journalisten, militairen en diplomaten die in Afghanistan (en in Uruzgan) gewerkt hebben, een eensluidend antwoord: "Omdat we geen idee hadden wie de vijand was en (dus) ook niet hoe we hem moesten aanpakken". In haar boek *Op zoek naar de vijand* over Taliban-leider moellah Omar maakt journaliste Bette Dam

duidelijk hoe de coalitietroepen jarenlang werden verblind door het idee dat Al Qaida en de Taliban één pot nat waren en daarmee voorbijgingen aan het feit dat het bij de Taliban om Afghanen ging die door een groot deel van de Afghanen gesteund werden. Door deze verblinding zijn aan het begin van de oorlog gouden kansen gemist om met de toen feitelijk verslagen Taliban tot een akkoord te komen en de delen van de bevolking die zij vertegenwoordigden deel te laten nemen in de overgangsregering van Karzai. Iets waar Karzai zelf wel op had aangedrongen.

Taliban als etiket

'Daarbij komt dat 'Taliban' al snel een etiket werd voor alle gewapende tegenstand die de coalitietroepen in Afghanistan ondervonden', zo schrijft militair inlichtingenofficier Nikko Norte in zijn boek *Onvoorspelbaar verleden. De Nederlandse oorlog tegen de niet-bestaande vijand in Afghanistan*. Naast de 'echte' Taliban, waren dat de lokale krijgsheren die nog regelmatig de wapens tegen elkaar opnamen en de drugshandelaren die niet zelden het nodige geweld gebruiken om hun papavervelden en opiumtransporten te beveiligen. Lang niet al dit geweld was tegen de coalitietroepen gericht, zo stelt Norte, maar als door de coalitietroepen op deze milities of dorpelingen wordt geschoten, dan wordt er wel teruggevuurd. Bovendien ontdekten dorpelingen, stam- en militieleiders al snel dat door hun tegenstanders in een familie- of machtsconflict als 'Taliban' te bestempelen, zij meteen de steun kregen van de coalitietroepen om deze te grazen te nemen.

Simplistisch beeld

In zijn boek *Oorlog onder de mensen* trekt militair-historicus Martijn Kitzen vergelijkingen tussen de Atjeh-oorlog die in de tweede helft van de negentiende eeuw werden uitgevochten en de inzet anderhalve eeuw later in Uruzgan. In beide 'theaters' begonnen de Nederlandse militairen hun oorlogvoering vanuit een veel te simplistisch beeld van de tegenstander. Militairen vechten graag tegen een tegenstander die in een veldslag verslagen en daarmee als machtsfactor uitgeschakeld kan worden. Door schade en schande leerde het

Nederlandse leger, zowel in Atjeh als in Uruzgan, dat de werkelijkheid een stuk ingewikkelder was en dat de tegenstander op diverse manieren met de lokale bevolking was verbonden.

Ingewikkeld proces

Pas na een zeer gedegen analyse van hoe de samenleving en de machtspositie van de tegenstander in elkaar steken, is het mogelijk om die machtspositie te ondergraven en de steun onder de bevolking voor de tegenstander te laten afbrokkelen. Het is een ingewikkeld proces waarbij militaire, diplomatieke en sociaaleconomische activiteiten goed op elkaar afgestemd moeten worden. Ze wordt met de Engelstalige term *counterinsurgency* aangeduid, omdat, zo stelt Kitzen, 'politieone acties' wat de meest adequate term is, te gevoelig ligt.

Ondanks de ervaringen tijdens de Atjeh-oorlog, de Politieone Acties van 75 jaar geleden, de vredesmissies op de Balkan en ook de inzet in Uruzgan, blijft *counterinsurgency* een stiefkindje in het militaire opleidingsprogramma. Legermachten bereiden zich nog steeds het liefst voor op een conventionele oorlog en Kitzen herkent dat in de reflex enkele jaren na Uruzgan, toen de NAVO tot de conclusie kwam dat de oorlog in Afghanistan toch niet te winnen was, en zich maar weer volledig ging richten op een klassieke militaire krachtmeting met Rusland. Dat is vertrouwd terrein voor de krijgsmacht; heel iets anders dan de slangenkuil in Uruzgan. En verdiepen in wat de tegenstander precies beweegt, hoeft daarbij kennelijk niet.

Geweldscultuur

In de door Kitzen beschreven *counterinsurgency* in Uruzgan gaat het vooral om het scheppen van

nieuwe machtsbalansen tussen de in de provincie aanwezige stamverbanden en hieraan gerelateerde strijdgroepen. In haar boek *Thee met de Taliban* vraagt journaliste Dee Dee Derksen zich af of dit nu wel een goed idee is. Na dertig (inmiddels veertig) jaar oorlog in het land, heeft zich hier een geweldscultuur gevestigd waarin men al snel naar de wapens grijpt om onderlinge geschillen op te lossen. Ondertussen steunen de coalitiegroepen de verschillende tegengestelde partijen met geld, machtsposities en wapenleveranties, terwijl juist deze partijen, waaronder inmiddels ook de Taliban, steeds uitgenodigd worden om te spreken over een duurzame oplossing. Maar voor die duurzame oplossing in Afghanistan moet misschien veel minder met deze strijdende partijen gesproken worden en veel meer met leidende figuren in de samenleving, die duidelijk laten blijken het geweld beu te zijn, zo haalt Derksen Afghanistan-deskundige Martine van Bijlert aan.

Kritisch zelfonderzoek

Waar elke Afghaan mogelijk een vrijstaande woning naar westerse maatstaven had kunnen krijgen, wijst Derksen op de gigantische stadspaleizen die de krijgsheren de laatste jaren in Kaboel hebben laten bouwen. Steeds kritischer over de Nederlandse inzet, vraagt zij zich af waarom Nederland aan de strijd in Afghanistan, en dan met name in Uruzgan, heeft deelgenomen. Was dat omdat we niet goed over de situatie waren geïnformeerd of kon die situatie ons helemaal niet schelen en speelden andere belangen een rol? Beide scenario's vormen alle aanleiding tot een kritisch zelfonderzoek, aldus Derksen. ◀

Waarom heeft Nederland aan de strijd in Afghanistan, en dan met name in Uruzgan, deelgenomen?

Op adem komen in De Huijberg

Het Franse Taizé en het Schotse Iona zijn bekende pleisterplaatsen voor vrede, gerechtigheid en behoud van de schepping, waar mensen regelmatig voor kortere of langere tijd naar toe gaan op zoek naar innerlijke rust, meditatie en bezinning. Maar naast deze bekende gemeenschappen zijn er inmiddels nog veel veel meer van dergelijke gemeenschappen gestart die aan dezelfde spirituele/religieuze behoefte invulling proberen te geven. In *Vredesspiraal* brengen we enkele van deze plekken in beeld. Deze keer De Huijberg in Brabant, ter hoogte van Bergen op Zoom.

Leen
van den Herik

De Huijberg is een leefgemeenschap die leeft vanuit inspiratie, in verbondenheid met de natuur en ze wil een pleisterplaats en uitvalsbasis zijn voor pelgrims, wandelaars of fietsers. Het is een plek om te wonen, te werken en op adem te komen, stil te worden, mee te werken in huis of tuin. Een plek om je inspiratie te voeden en je te laven aan een bewust natuurlijk leven. Om te proeven van verbondenheid, gastvrijheid, spiritualiteit, samen zijn.

De woongroep is verbonden met het franciscaanse klooster aan de overkant.

Uitgangspunten zijn: zorgen voor de aarde, zorgen voor de mens en delen van overvloed. Concreet betekent dat: eenvoudig en stil samen wonen en werken, bewust natuurlijk leven, biologisch tuinieren, aanstekelijke gastvrijheid, eerlijk, duurzaam, ecologisch en vegetarisch eten. Daarnaast: zoveel mogelijk rust en bedekking van de bodem en meerjarige planten in de tuin.

Spirituele traditie

De woongroep is verbonden met het franciscaanse klooster en de broeders aan de overkant. Zij geven sinds 2019 hun bestuurshuis, gastenkamers, tuin en groene vleugel in bruikleen om de spirituele traditie van de plek voort te zetten.

De Huijberg kent drie vaste bewoners: Marjan Bosch (57), haar man Rob Knipping (61) en Marion Gieben (67). Een jaar na het ontstaan leeft de leefgemeenschap deels zelfvoorzienend. Wassen en douchen doen ze met weekwater van paardenkastanjes, rijk aan de zeepstof saponine.

De woongroep volgt haar eigen kloosterritme en komt sporadisch naar de vieringen van de broeders. In een interview met *Trouw* (14 mei 2021) zegt de van oorsprong protestantse Bosch: "We zijn niet op hun manier vroom, maar krijgen alle ruimte van de broeders. God en Jezus zijn voor mij bijna te beladen woorden om zomaar in de mond te nemen, creëren afstand, maar er is een zielsverwantschap wat betreft het belang van het kloosterleven en onderliggende waarden als verbinding, zorg voor de schepping, gerechtigheid, vrede, barmhartigheid en ruimte voor verschillen."

Permacultuurtuin

Woensdag is de aanwaa-tuinochtend. Vrijwilligers en medewerkers kunnen op afspraak langs komen om mee te helpen met wieden, mulchen, oogsten, planten, zaaien en klussen in de permacultuurtuin in opbouw. Ook mensen die op een andere manier de handen uit de mouwen wilt steken zijn welkom.

Vredesactie-nostalgie

Op slechts circa 8 kilometer van De Huijberg ligt luchtmachtbasis Woensdrecht, die voor iets oudere *Vredesspiraallezers* waarschijnlijk wel een bel doet rinkelen vanwege demonstraties tegen de komst van kruisraketten, met de bekende vlag van Len Munnik. Hoewel er nu geen demonstraties meer zijn, kan een kijkje nemen nooit kwaad, als herinnering of vast voor wat er mogelijk ooit nog eens zal komen. Je weet maar nooit.

Vaste bewoonster Marion Gieben en meelever Joris Elschot in de permacultuurtuin.

Sinds maart dit jaar biedt de leefgemeenschap ook de mogelijkheid aan schoolkinderen om hun eigen schooltuin te verzorgen. In een blog beschrijft Bosch de reacties van kinderen op de schooltuin:

“Ik zag al een hele kleine courgette.” “De kleuren van de bloemen steken zo mooi af bij het groen.” “Wat ik zo leuk vind is dat we niet alleen lekkere dingen verbouwen voor onszelf maar dat ook de dieren mee genieten.” (Ze noemt de mier in de framboos, en de aangegeten aardbei.) “Het is zo mooi dat het niet alleen moestuin is, maar dat er ook zoveel kleuren bloemen tussen staan.” “Ik vind het gewoon bijzonder dat deze tuin er is, met alles, en dat ik er naar toe kan gaan als ik dat wil.” “De natuur groeit zo snel.” “Ik vind die kleine witte bloemetjes mooi.”

Daarnaast organiseert de woongroep inspirerende activiteiten en worden gasten voor langere of kortere tijd ontvangen in de gastenverblijven.

Op adem komen

Een recente gast op De Huijberg was Francine Valk, een bekende uit het Iona-circuit, die na de eerste lockdown, in de zomer van 2020 in haar eentje een langweekend deelnam aan een ‘test-weekend’. Zij ervoer De Huijberg als een plek om op adem te komen. Ze zegt: “Er kon/kan veel, maar er ‘moet’ niet echt iets.” Ze popelt om weer terug te gaan, maar dan “met redelijk wat energie om voor het volle programma en de andere aanwezigen meer ruimte te kunnen maken...” Zij adviseert belangstellenden die overwegen misschien ook te gaan om op de site te kijken. “Die geeft een goede indruk van de sfeer daar.” ◀

Pleisterplaatsen Actueel

Een overzicht van aankomende activiteiten:

1-5 oktober: ‘Laudato Si’-weekend

In de brief *Laudato Si* roept Paus Franciscus ons op om zorg te dragen voor ons gemeenschappelijk huis, deze aarde. Deze dagen staan in het teken van die zorg en wat dat van ons vraagt: bewustwording, aandacht en eerbied voor al wat leeft. Er is gesprek en creativiteit. Er is ruimte voor eigen tijd en groeps-tijd, voor stilte en bezinning, voor jezelf, de ander en de aarde. Binnen en buiten. *Begeleiding:* Marjan Bosch (De Huijberg) en Franck Ploum (theoloog en werkzaam voor o.a. De Broeders van Huijbergen).

16 oktober 2021: Wereldmaaltijd

Ter ere van Wereldvoedseldag wordt er stil gestaan bij hoeveel eten er in de wereld te verdelen is. Er wordt genoten van overvloed en goed gezelschap. *Tijd:* 17.00-19.30 uur. *Plaats:* Boomstraat 7. *Aanmelden:* post@dehuijberg.nl.

29 oktober-1 november: Stilteweekend

Op 31 oktober vieren we de Dag van de Stilte. De nacht ervoor is de nacht van de nacht. Er is aandacht voor naar binnen keren, naar de stilte, naar donker en licht. Ook is er mogelijkheid tot het wandelen van het labirint, vuur maken en stille liederen zingen. Kortom: Delen, creatief zijn en het leven vieren.

6 november: Natuurwerkdag

Een zaterdag om wilgen te knotten, wilgentenen te planten en ander mooi winterwerk te doen. *Tijd:* 10.30-15.30 uur, incl. lunch, koffie, thee. *Aanmelden:* post@dehuijberg.nl.

23-26 november: Creatieve groene dagen

De groene vleugel van Boomstraat 7 daagt met haar gebruikers uit tot ongebreidelde scheppingskracht. Ateliers met wol, papier, steen, hout, boekbinden: deze dagen staan in het teken van het samen verkennen van diverse materialen. En vooral om daaronder de bodem te kunnen leggen voor echte creativiteit via onderzoek naar inspiratiebronnen, in woorden, in stilte en in natuur.

Zorgen voor de aarde, voor de mens en delen van overvloed, zijn uitgangspunten van De Huijberg.

Bram Grandia: “Noem onrecht bij naam”

Dit jaar bestaat de staat Israël 73 jaar. Een eigen staat moest Joden vrijwaren voor het antisemitisme dat in de Tweede Wereldoorlog in Europa zijn vernietigende gruwelijkheid heeft getoond. Helaas is er een keerzijde: 73 jaar Nakba, ‘de ramp’ die de oprichting van de staat Israël voor Palestijnen inhoudt. Levend in een apartheidsstaat of lijdend onder bezetting worden Palestijnen beroofd van hun menselijke waardigheid. In navolging van de excuses van de PKN aan het Joodse volk, pleitten vijf PKN-predikanten daarom in een open brief aan het landelijke kerkbestuur voor excuses aan het Palestijnse volk voor het leed en onrecht dat hen is aangedaan.

Margreet
Hogeterp

Bram Grandia, lid van de Theologische Werkgroep van *Kerk en Vrede*, was één van de vijf initiatiefnemers van de open brief. Alle vijf theologen zijn actief in de theologiewerkgroep van Kairos-Sabeel, een organisatie die zich baseert op de bevrijdingstheologie en als doel heeft een geweldloze bijdrage te leveren aan een rechtvaardige samenleving en de beëindiging van de bezetting in Palestina.

Grandia: “We hebben, ook theologisch, de stichting van de staat Israël te lang als goddelijk ingrijpen bestempeld, als een teken van de vervulling van de beloften die in de profetieën staan. Maar er is niet of nauwelijks gekeken naar wat dat voor de Palestijnen betekende. Dus in feite hebben we een vreselijk Europees probleem opgelost op het gebied van de Palestijnen. Het toegeven dat je daar te weinig oog voor hebt gehad is voor de Palestijnen heel belangrijk. Het geeft erkenning van wie zij zijn. Ook binnen kerken.

Met onze open brief willen we oproepen: kijk naar hoe de Palestijnen er aan toe zijn. Dat is wat ik zelf ook heb gedaan. Ik ben er geweest, heb dingen gezien en ben daar van geschrokken. Dat doet ook pijn, want het betekent dat ik dingen zie, die ik liever niet had gezien. Toch ben ik blij dat ik dat gedaan heb, ik heb er veel van geleerd.”

Samenloop omstandigheden

Het verzoek aan het kerkbestuur om excuses te maken aan het Palestijnse volk kwam middenin

een week van grote onrust en geweld in Israël. Bij raketaanvallen vielen zowel aan Israëlische als aan Palestijnse zijde doden en gewonden. Grandia: “Mensen die een grote solidariteit met Israël hebben, hadden er moeite mee dat uitgerekend op het moment dat het Joodse volk bedreigd werd, wij met deze verklaring kwamen. Dit was echter een toevallig samenloop van omstandigheden.” De kritiek op de verklaring van het Kairos-Sabeel theologencollectief laat meteen zien hoe gevoelig het onderwerp ‘Israël’ ligt binnen de PKN. Volgens Grandia heeft de solidariteit met het Joodse volk zijn wortels in de protestantse verkondiging dat christenen de ‘gojim’ (de heidenen) zijn, die hun bestaan te danken hebben aan de verkondiging van Israël.

Grandia: “De profeten en geschriften horen ook bij onze Bijbel. Daar is altijd uit geprekeerd en daarin hebben christenen allerlei beloftes gehoord ten aanzien van joden. Die beloftes zijn in veel kerken één op één toegepast op de staat Israël.

De verbondenheid, ook met de staat Israël, is daarnaast enorm vergroot door het drama van de Holocaust. Na de Tweede Wereldoorlog heerste sterk de opvatting, ook vanuit de kerken: dit nooit meer; de kerk moet zich onopgeefbaar verbonden verklaren met joden en het Joodse volk maar ook met de staat Israël. Dat laatste hebben ze niet met zoveel woorden gezegd, maar in een toelichting op die uitspraak in de kerkorde van de PKN staat: ‘Wij moeten verbonden zijn met het volk Israël zoals dat zichzelf verstaat.’ Dat is een ingewikkelde formulering.”

Blinde vlek

Grandia geeft toe dat hij, door zijn opvoeding en studie Theologie, ook zelf lange tijd een enorme blinde vlek heeft gehad ten aanzien van de Palestijnen. Pas toen hij na zijn studie in 1975 samen met zijn vrouw een reis maakte door Israël, veranderde zijn visie hierop. Grandia: “Tijdens mijn rondreis door Israël ontmoette ik voor het eerst in mijn leven een Palestijn. We zaten in een eethuisje en raakten in gesprek met een Palestijnse ober die ons voor het eten uitnodigde bij hem en zijn moeder, voor wie hij zorgde omdat zijn vader was overleden.

Toen hij vertelde dat zijn vader vroeger de eigenaar was geweest van een citrusplantage in Jaffa, was ik stomverbaasd. Ik dacht altijd dat het de joden geweest waren die die plantages hadden gesticht. Ze lieten me gekartelde fotootjes zien van zijn vader met de sleutel van zijn huis in de hand waar hij niet meer in mocht. Toen begon er bij mij heel concreet iets te wankelen.

Hoewel ik me mijn hele studententijd heb ingezet voor de Derde Wereld, had ik een absolute blinde vlek voor Israël. Sterker nog, iedereen die kritiek had op Israël vond ik ongeveer een antisemiet. Nu is het zover gekomen dat ik zelf die beschuldiging krijg op het moment dat ik kritisch schrijf over Israël. Het is bijna een hopeloze discussie."

Onopgeefbare verbondenheid

Zijn onopgeefbare verbondenheid met het Joodse volk heeft Grandia niet opgegeven, maar er is wel een ander volk bij gekomen waarmee hij zich ook onopgeefbaar verbonden voelt. "Ik wil niet één kant kiezen door te zeggen: ik behoor tot de groep Christenen voor Palestina. Ik ben nog steeds ontzettend onder de indruk van de joodse filosofen en theologen, daar heb ik ook heel veel aan te danken. Maar ik ben wat minder gecharmeerd van de manier waarop de Israëlische regering sinds 1967 met Palestijnen omgaat. Dat wil ik kunnen zeggen. En ik wil kunnen zeggen dat ik het belangrijk vind dat er mensen zijn die zich zowel om Joden alsook om de Palestijnen bekommeren. Dat is een positie die ik ook best vaak lastig vind om uit te leggen, omdat je zo vaak in een keurslijf geperst wordt waar je niet in wilt."

Crisismanagement

De PKN heeft volgens Grandia een zelfde soort probleem. "Want hoewel de Protestantse Kerk diaconaal en oecumenisch verbonden is met de Palestijnse christenen, durven ze wel het onrecht van het antisemitisme te benoemen, maar niet het onrecht van de Palestijnse bezetting. Er wordt zoveel aan crisismanagement gedaan. Zodra er een kritisch geluid valt over Israël, dan gaat de geoliede machine van Christenen voor Israël aan het werk en dan komen er honderden brieven zo niet veel meer. Van onze kant komen er maar een paar brieven en dan wordt het crisismanagement. Want als je niet reageert op die enorme actie die ontstaat voor Israël, heb je een probleem. Het is dus voortdurend op eieren lopen."

David en Goliath

Het doel van de oproep voor excuses aan de Palestijnen was dan ook een oproep om het onrecht

te zien en bij naam te durven noemen: land dat bezit is van Palestijnen wordt stelselmatig geannexeerd, bewegingsvrijheid wordt ingeperkt, terreur van Joodse kolonisten wordt gedoogd en Gaza wordt afgeknepen. Grandia: "De oorlog tussen Israël en Palestina wordt bijna altijd voorgesteld als een conflict met twee gelijkwaardige partners. Ik ben als kind ook opgegroeid met de bijbelverhalen van David en Goliath en dan stond David voor het joodse volk en Goliath waren de volkeren daar omheen. Dat beeld is nog heel lang in stand gebleven door allemaal zionistische denkers. Maar vandaag de dag is de situatie nogal veranderd; de overmacht van Israël is gigantisch."

Kritiek op Israël

Zo'n kleine vijfhonderd mensen hebben de oproep van de Kairos-Sabeel-theologen gesteund. Er is een brief geschreven aan René de Reuver, scriba van de PKN, die daar uitvoerig op geantwoord heeft en het verzoek heeft gedaan om met het moderamen van de PKN in gesprek te gaan.

Grandia: "De Reuver zet in die brief heel goed op een rij wat de houding van de Protestantse Kerk is, en eigenlijk is er nog niets veranderd. Ergens op een bureau wordt het leed en onrecht dat de Palestijnen wordt aangedaan wel erkend, maar daar zal de PKN zich niet over uitspreken. Ze willen zo zorgvuldig mogelijk omgaan met de

De overmacht van Israël is vandaag de dag gigantisch.

Wat is Kairos-Sabeel?

Sabeel is een centrum voor Palestijnse bevrijdingstheologie in Jeruzalem, opgericht door Naim Ateek, een Anglicaanse, Palestijnse voorganger die de Zuid-Amerikaanse bevrijdingstheologie toegepast heeft op de Palestijnse situatie.

Kairos is genoemd naar het Kairos-rapport dat Palestijnse christenen in 2009 hebben uitgegeven. Daar hebben kerken zich aan verbonden en dat heeft ook geleid tot een organisatie met de naam Kairos Palestine. De Nederlandse afdelingen van Sabeel en Kairos Palestine zijn een aantal jaren geleden samen gegaan om hun krachten te bundelen. Info: www.kairos-sabeel.nl.

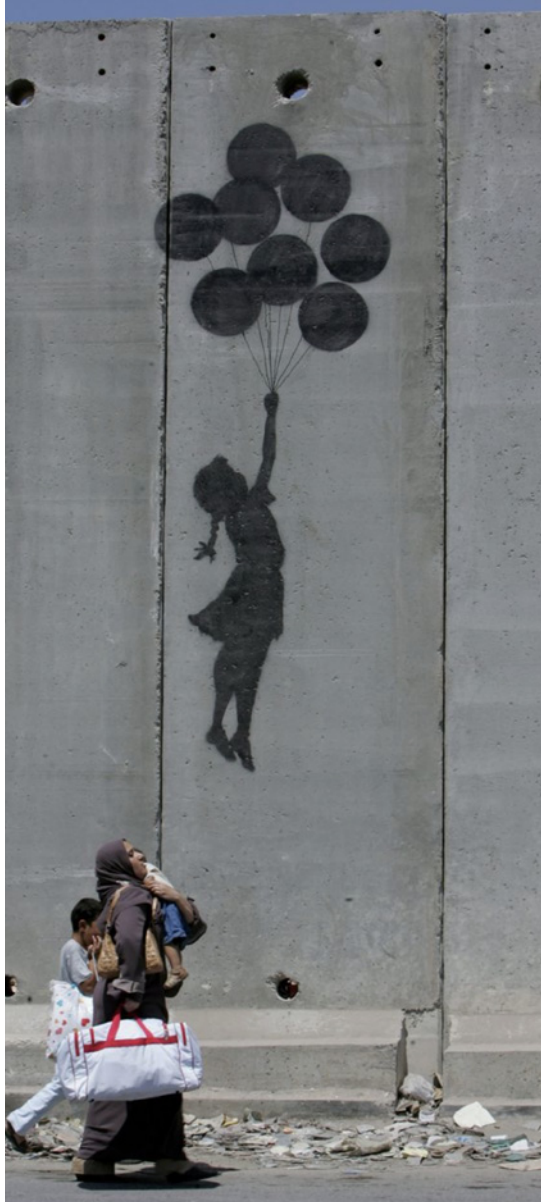
contacten met de joodse gemeenschap, waaraan ze hard gewerkt hebben de afgelopen jaren. Het ter sprake brengen van kritiek op Israël wordt ogenblikkelijk gezien als een stap terug. En het is waar dat er in Israël ook krachten zijn die daar op uit zijn en die elke kritische uiting aangrijpen als bewijs voor een oploeiing van een latent aanwezig antisemitisme of ervoor waarschuwen dat het weer gaat gebeuren. In die val wil het moderamen zeker niet trappen. Daarnaast is er een groot aantal mensen dat zegt: Israël heeft een hele bijzondere plek en zit niet te wachten op kritiek vanuit de kerk.”

Theologie na Auschwitz

Deels begrijp ik dat wel. Ik ben een generatie ouder dan de meeste theologen in de Theologische Werkgroep. Net zo oud als de staat Israël zelf. Toen ik studeerde, werd er een begin gemaakt met het verwerken van wat er in WOII gebeurd was. Dan krijg je boeken over theologie na Auschwitz. Joodse theologen vroegen zich af: kun je na Auschwitz überhaupt nog over God praten? Waar is God? De een zegt: God is dood, die is in Auschwitz gestorven. De ander zegt: als je dat zegt, krijgt Hitler alsnog gelijk. Daar was ik in mijn studententijd enorm mee bezig, net als met het leed wat de Joden was aangedaan. Ik begrijp dus goed dat mensen die daar zo door gepokt en gemazeld zijn, zich wel drie keer achter de oren krabben voordat ze kritiek op Joden geven. Wat mezelf erg helpt om het wel te doen, is dat er ook veel kritische Joden en Israëli's zijn, ook in Nederland. Je hebt bijvoorbeeld organisaties als Een Ander Joods Geluid en de Stichting Israëlsche Vredes en Mensenrechtenorganisaties (SIVMO). Joden zijn net zo divers als christenen.

In gesprek

De vijf predikanten gaan nu eerst het gesprek aan met De Reuver en gaan zich dan opnieuw bezinnen over de vraag wat ze hiermee gaan doen. Daarnaast gaan ze door met het verschaffen van informatie over wat er gebeurt in Israël en Palestina. Ook willen ze de Nederlandse organisatie Sabeel steunen in hun verzoek aan de PKN om gesprekken te voeren op het scherpst van de snede. “Ik merk dat het ontzettend moeilijk is om op dit punt met elkaar in gesprek te komen”, zegt Grandia. “Dat baart me ook zorgen, die felheid, die ik ook wel weer begrijp, is enorm. Wat een treurnis. Ik ben al op verschillende conferenties geweest, ‘Kerk en Israël’ bijvoorbeeld, en dan wordt er wel over de Palestijnen gesproken, maar niet met hen. Dan denk ik: nodig ze uit! Laat ze zelf aan het woord komen en een discussie voeren. Wij verwijzen altijd het liefst naar de dialoog: Nes Ammim, de Kibboets, Joodse en Palestijnse

Excuses aan de Palestijnen geeft erkenning van wie zij zijn.

ouders die allemaal een kind hebben verloren in de oorlog en samen optrekken, dat vinden we het mooist. Dat is ook prachtig, maar daar ben je er niet mee. Als je het onrecht niet bij naam noemt, is verzoening onmogelijk.” ◀

Grandia's uitgebreide persoonlijke verhaal over de omslag in zijn denken over het conflict tussen Israël en de Palestijnen is voor € 6,50 online (pdf) te bestellen via www.volzin.nu/product/mijn-onopgeefbare-verbondenheid.

Gratis download voor leden

Het boek *Soemoed, ziel van het Palestijnse volk* door Toine van Teeffelen, Victoria Biggs en het Soemoed Huis van Verhalen in Bethlehem, belicht een kenmerkend facet van het werk van het Arab Educational Institute (SEI) in Bethlehem en daarbuiten; het vormgeven, verzamelen en doorgeven van verhalen, met gebruik van woord en beeld, kunst en muziek. Het vertellen van verhalen is een manier om persoonlijke kracht op te bouwen. Letterlijk vertaald uit het Arabisch betekent 'soemoed' standvastigheid. Leden van *Kerk en Vrede* kunnen via de website gratis een digitale versie downloaden: www.kerkenvrede.nl.

Getest op Palestijnen

Wat Stop Wapenhandel vooral in de gaten houdt, zijn Nederlandse wapenexporten naar het buitenland. Maar andersom verdienen Nederlandse wapenaankopen af en toe ook aandacht. Denk aan de aanschaf van het gevechtsvliegtuig F35, waarbij zowel de toekomstige taken van de krijgsmacht – mee willen kunnen vechten in het hoogste geweldsspectrum – alsook de rol van de Nederlandse wapenindustrie als leverancier van onderdelen, in het geding waren.

Tussen december 2020 en februari dit jaar kon Elbit de kassa horen rinkelen: vier nieuwe contracten met de Nederlandse krijgsmacht leveren het Israëlische wapenbedrijf € 145 miljoen op. Een bedrijf dat internationaal reclame maakt met het feit dat zijn goederen zijn 'getest op het slagveld'. De Israëlische krijgsmacht en wapenindustrie werken nauw samen in het ontwikkelen van nieuwe wapens om deze vervolgens uit te testen bij de vele aanvallen op- of andere vormen van repressie tegen de Palestijnen. Oftewel, landen die Israëlische wapens kopen, doen dit in het volle bewustzijn dat er aan deze wapens Palestijns bloed kleeft. We hebben het er vaker over gehad in *Vredesspiraal*.

Gunstigste prijs

De Nederlandse regering gaf in antwoord op Kamervragen eerder al aan dat de herkomst van de goederen in principe geen rol speelt bij aankoopbesluiten. Het gaat enkel om het beste materieel voor de gunstigste prijs. Zoals Jan Pronk, Laurens Jan Brinkhorst en Koos van Dam constateerden in een ingezonden stuk in *de Volkskrant*: "Kennelijk voelt het niet ongemakkelijk dat we ons leger uitrusten met materiaal dat pas de internationale markt op komt nadat het eerst in de door Israël bezette Palestijnse gebieden op de bevolking daar is getest."

Nederlandse betrokkenheid

De Nederlandse betrokkenheid, medeplichtigheid zo je wilt, gaat echter verder dan kopen. Elbit heeft al sinds 2011 een vestiging bij Woensdrecht, waar het twee jaar later onder auspiciën van toenmalig Defensie-minister Hennis-Plasschaert een partnerschapsovereenkomst sloot met Logistiek Centrum Woensdrecht, het onderhoudscentrum van de Luchtmacht, over het onderhoud van Nederlandse militaire vliegtuigen en helikopters.

Daarnaast wil het bedrijf graag de handen ineen slaan met Nederlandse ondernemingen. Op 21 juli organiseerde het, samen met de koepelorganisatie van de Nederlandse wapenindustrie (NIDV) en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, een online bijeenkomst over samenwerking, bijvoorbeeld bij het uitbrengen van offertes voor geplande Nederlandse wapenaankopen.

Mensenrechtenschendingen

Elbit probeert hiermee duidelijk een nog stevigere positie op de Nederlandse markt te veroveren. Dat Nederlandse wapenbedrijven staan te springen om samenwerking met een groot internationaal wapenbedrijf is misschien niet zo verwonderlijk. Dezelfde bedrijven hebben immers ook weinig oog voor mensenrechten als het om export van hun goederen gaat. Meer bijzonder is de rol van Economische Zaken. Steun aan wapenindustriebijeenkomsten is dit ministerie zeker niet vreemd, en dat is op zich al erg genoeg, maar inzet voor één specifiek bedrijf, dat bekend staat om betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen, roept wel extra vragen op.

Mark Akkerman

Het Israëlische bedrijf Elbit levert Nederland voor miljoenen aan wapens.

Revolusi: oorlog als trage helling

Nadat ik *Roofstaat* van Ewald Vanvugt had gelezen, dacht ik genezen te zijn van mijn laatste restjes Westers superioriteitsbesef. Maar na zijn sublieme boek over 'Congo', heeft David van Reybrouck met het boek *Revolusi* 'onze' koloniale bemoeienis in het op drie na grootste land ter wereld, voorgoed ontmythologiseerd met zijn historische precisie en 'oral history'.

Rob van Essen

Revolusi is zo'n boek dat geschreven moest worden. Schrijvend over de vóór-koloniale geschiedenis, zegt de schrijver dat alles begon met het 'verlangen naar smaak' in zestiende-eeuws Europa. In de wedloop naar specerijen stichtten Nederlandse reders handelsposten in 'de gordel van smaragd'. De Staten Generaal van de Nederlandse republiek liet die in 1602 opgaan in de Verenigde Oostindische Compagnie, dat monopolie kreeg op de handel met het Oosten.

Ze gaven aandelen uit en (snelle) winst was het oogmerk. Dankzij de al eeuwen bestaande slavenmarkten in Azië kon de VOC duizenden slaven importeren en hen in steden als Batavia en op plantages te werk stellen. Om het monopolie op nootmuskaat veilig te stellen, moordde Jan Pieterszoon Coen de bevolking van Banda (6.121) uit.

Gewelddadige 'verlichtingsidealen'

Van Reybrouck laat door heel zijn boek heen zien hoe verderfelijke de koloniale en racistische ideologie uitwerkt. Willem Daendels, wordt namens het 'Koninkrijk Holland' (onder Napoleon) naar Batavia gestuurd. Een man met 'Verlichtingsidealen', opkomend voor vrijheid, gelijkheid en broederschap. Hij laat op Java een verbindingsweg aanleggen, waarbij naar schatting 12.000 dwangarbeiders omkomen. Hij introduceert de 'moderniteit' met geweld en breekt de macht van de adel en de vorsten.

Na een kort Engels intermezzo, wordt Java in 1815 weer 'Nederlands'. Maar dat lukt pas gedeeltelijk

na vijf jaar oorlog (1825-1830) waarbij zo'n 200.000 Javanen omkomen door oorlog en hongersnood. Met drie bloedige expedities (1846-1849) wordt Bali gepacificeerd. Zo breidt Nederland onder Willem I het grondgebied uit.

In het Koninklijk Indisch Nederlands leger vechten dan zelfs Ghanezen mee. Om de zeggenschap over Atjeh (Aceh) wordt van 1870 tot 1914 oorlog gevoerd. Dan is, volgens van Reybrouck, de legpuzzel eindelijk compleet.

Ontmenselijking

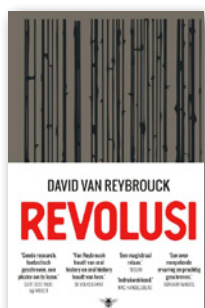
Nederland was drieëneenhalve eeuw aanwezig, maar regeerde het hele gebied slechts 28 jaar (tot de invasie door Japan in 1942).

De schrijver zet de gebeurtenissen in Nederlands Indië niet alleen in een historische context, maar kleurt het verhaal met interviews met ooggetuigen en participanten zoals overlevenden van de Birma-spoorweg en nabestaanden van moordpartijen in dessa's. Hij heeft heel de wereld doorkruist om in Thailand, Japan, Indonesië en Bronbeek mensen, soms voor het eerst, te laten vertellen hoe zij de Japanse bezetting en de vrijheidstrijd beleefd hebben.

Wat mij is opgevallen in dit doorwrochte werk is dat de rol van zending en missie volkomen ontbreekt. Twee keer las ik over een dominee die een scheve schaats reed. Wel wordt verteld dat sommige leiders van de revolutie op katholieke scholen hun vorming ontvingen.

Uit het archief van Joop Hueting – die in 1969 bij de VARA het stilzwijgen doorbrak – citeert Van Reybrouck getuigenissen van oud-militairen die je voorstellingsvermogen te boven gaan. Als Hueting voor het eerst bij het martelen van een gevangene aanwezig is, loopt hij weg. Hij kan er niet tegen. Later is hij zelf bij wrede daden betrokken.

"Oorlog is geen afgrond, maar een trage helling", zegt Hueting in een interview met Van Reybrouck. Schokkender dan lezen over marteling en moord, is het besef dat een volk en individuele mensen van elementaire mensenrechten beroofd kunnen worden. Dat ontmenselijkt de bezetter en creëert een vacuüm van niet te peilen verbittering.

David van Reybrouck, *Revolusi – Indonesië en het ontstaan van de moderne wereld*. De Bezige Bij, 2020.

Als de vos de passie preekt...

De Verenigde Staten (VS) boycotten China vanwege de Oeigoeren. China's antwoord daarop is: hoe zit het met de genocide op de Indianen? En China heeft gelijk: over die genocide wil zelfs de hele EU het nog steeds niet hebben. Geen kritiek op de VS, alsjeblieft! Het gelijk van China maakt het nog niet tot een leuk land. Ook Nederland is leuker in Laren dan in Amsterdam vierhoog-achter.

De kernvraag is, of de kwetsbare en gekwetste groep Oeigoeren niet wordt misbruikt in een politiek-economisch machtsspel tussen VS en China. Door de VS wel te verstaan.

Een goede vraag in een vredesbeweging is dan: in welke mate is dit voorbeeld van misbruik van een onderdrukte groep exemplarisch voor de wijze waarop sinds pakweg 1950 onderdrukte groepen/volken worden ingezet als oorlogspropaganda om militaire invallen te rechtvaardigen. Dit, vanwege de verhoging van de 'westerse' macht, de hegemonie van de VS en de grip op olie en andere waardevolle schatten in de grond (coltan, lithium, uranium, goud).

Rondetafelgesprekken

Als Nederland echt zou hechten aan de overheidstaak om voor veiligheid van haar burgers te zorgen, zou een verbod op het bezit van allerlei wapentuig, inclusief messen, een idee kunnen zijn. Militairen kunnen worden opgeleid tot straatcoaches die werkelijk in staat

zijn om de veiligheid in onze buurten te handhaven door vredesbemiddeling tussen bijvoorbeeld burens en jongerengroepen.

En om de Oeigoeren te helpen, zouden we de VN kunnen verzoeken een serie rondetafelgesprekken te organiseren, waar politici met elkaar onderhandelen over de verbetering van onderdrukte groepen binnen hun gebied, inclusief VN-controle. Ieder land spreekt dan over de eigen groepen, dus Nederland over bijvoorbeeld de slachtoffers van de Toeslagenaffaire en de behandeling van vluchtelingen.

Of, beter nog: rondetafelgesprekken om en om: eerst sprekers vanuit kwetsbare en gekwetste groepen die de stand van zaken benoemen en politici die luisteren. Dan politici die spreken over (een gebrek aan) mogelijkheden om het te verbeteren en de kwetsbare groepen die luisteren, waarop die groepen vervolgens weer reageren. De VN heeft dan de rol om groepen aan te wijzen die spreekrecht krijgen. En iedereen spreekt voor zichzelf.

Oefenmode

Dit zou tevens een oefenmodel kunnen zijn voor onderhandelingen bij conflicten, in plaats van militair 'oplossen'. Afghanistan is het jongste bewijs dat militair ingrijpen niets oplost. Dat zelfs wraak geen goed argument is, want het heeft de VS (en NAVO-landen) veel gekost en niets opgeleverd. Binnen Afghanistan is de situatie enkel verscherpt (oké, in die mate is de wraak gelukt).

Yosé Höhne-Sparborth

De VS boycotten China vanwege de Oeigoeren.

Aan de slag met een ander veiligheidsdenken

Ongeveer een jaar geleden werd de Nederlandse vertaling gepresenteerd van de korte versie van het scenario 'Sicherheit Neu Denken' zoals dat door de Evangelische Landeskirche Baden was uitgewerkt. Met aanwezig zijn uit de kring van met name **Kerk en Vrede**, Eirene Nederland, de vereniging Pais en het Religieus Genootschap der Vrienden (de Quakers) is er toen gesproken over de vervolgstappen om samen te werken aan de verspreiding van deze vertaling, aan de hervertelling van het volledige scenario voor de Nederlandse situatie, aan het benaderen van politieke partijen en de Nederlandse kerken en over de verdere internationale samenwerking. Inmiddels is er, ondanks bijstelling van de plannen door de tweede coronagolf, enige vooruitgang geboekt op de genoemde gebieden.

Jan Schaake
verbonden aan
de Werkgroep
Inclusieve
Veiligheid

In de vorige *Vredesspiraal* berichtten we al hoe het anders denken over (internationale) veiligheid door diverse lokale Ambassades van Vrede is opgepikt, met als doel om dit deze vredesweek aan de orde te stellen.

Daarnaast werd op 26 juni van dit jaar een goed bezocht webinar georganiseerd, samen met het Platform Vrouwen en Duurzame Vrede over het scenario Sicherheit Neu Denken. Inhoudelijk spitste dit webinar zich toe op duurzaamheid en op de vraag 'Wat kunnen we er nu al mee?' 'Nu al': voordat alles naar de Nederlandse situatie is 'herverteld' en doorgerekend.

Alvast aan de slag

De gedachte om alvast op een aantal punten concreet aan de slag te gaan, was ook al in de eerdergenoemde kring van samenwerkingspartners van het eerste uur opgekomen. In de eerste plaats omdat de hervertelling van het volledige scenario enige vertraging opliep omdat de daarvoor noodzakelijke expertbijeenkomsten vanwege corona nog niet plaats konden vinden. Maar ook, omdat duidelijk werd dat je toch nooit aan het hele brede veld van inclusieve veiligheid tegelijk kunt werken. Bovendien waren er links en rechts al initiatieven opgedoken om bijvoorbeeld alvast aan de slag te gaan met het formuleren van concrete politieke voorstellen op het gebied van crisispreventie en niet-militaire conflicthantering. Of met een campagne om de alom bepleite groei van het defensiebudget tegen te gaan.

In plaats van het werk op te delen in 'verspreiding', het organiseren van expert-meetings, het benaderen van de politiek, van de kerken en van andere relevante organisaties en internationale samenwerking, zou je ook een werkverdeling op basis van de vijf zuilen kunnen maken die in Sicherheit Neu Denken worden bepleit. Per zuil kun je dan werken aan het verder concretiseren van de hervertelling, de verspreiding, de expertmeetings, het benaderen van politiek, kerken en andere organisatie en aan die internationale samenwerking. Dat zou wel eens veel doelmatiger kunnen zijn.

De Duitse vredesbeweging DFG-VK is een campagne gestart om meer geld te geven aan gezondheidszorg in plaats van defensie.

Eerlijke handel

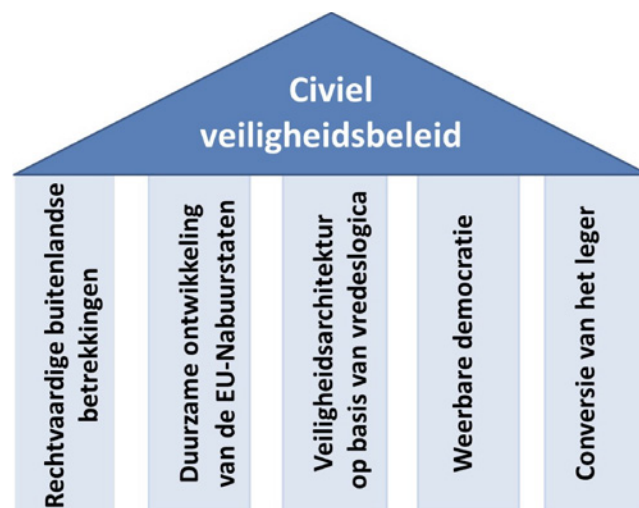
Bij de eerste zuil kan dan gedacht worden aan het thema 'duurzaamheid' dat in het scenario *Sicherheit Neu Denken* centraal staat in het nastreven van rechtvaardige buitenlandse betrekkingen. Veel van het huidige onrecht is immers gebaseerd op de roofbouw die 'wij', als het oppermachtige westen, op 'hun' grondstoffen plegen. In plaats van die roofbouw zou er een systeem van eerlijke handel in die grondstoffen moeten komen waarbij de bevolking en de natuurlijke leefomgeving ter plaatse niet langer worden uitgebuit, maar er wel bij kunnen varen. Tijdens het webinar van 26 juni ging het daarbij vooral om de winning van coltan in het oosten van Congo en de verwoesting van de natuur, de uitbuiting van de lokale bevolking en de uiterst gewelddadige conflicten waarmee deze coltanwinning gepaard gaat.

Verlaging defensiebudget

Een campagne tegen de verdere verhoging (en zelfs voor een verlaging) van het defensiebudget zou zich mogelijkterwils het beste voegen in de tweede zuil (duurzame ontwikkeling van de EU-naburstaten), met een toespitsing op de oplopende spanningen met Rusland en China. Terwijl de militaire operaties waaraan het Nederlandse leger deelnam op de Balkan, in Irak, in Afghanistan en in Mali plaatsvonden tegen de achtergrond van voortgaande bezuinigingen op de defensiebegroting, waren het niet deze operaties die leiden tot de roep om een fors hoger defensiebeleid, maar het gereactiveerde vijandsbeeld jegens Rusland en China. We worden met z'n allen, en zonder veel merkbaar verzet daartegen, een nieuwe Koude Oorlog in geleid en de hernieuwde (kern)wapenwedloop is al volop zichtbaar. Hier lijkt het pleidooi op zijn plaats voor een betere verhouding met onze Oost-Europese buurlanden (waaronder Rusland) en een programma dat zich, net als destijds de Helsinki-conferentie, richt op onderlinge veiligheid en samenwerking in (geheel!) Europa.

Instrumenten voor crisispreventie

De formulering van concrete politieke voorstellen op het gebied van crisispreventie en niet-militaire conflicthantering, passen uitstekend in de derde zuil (Veiligheidsarchitectuur op basis van vredeslogica). De Verenigde Naties en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), die uit de eerder genoemde conferentie is voortgekomen, vormen een prima basis voor de na te streven 'veiligheidsarchitectuur'. De instrumenten voor crisispreventie en niet-militaire conflicthantering, die Nederland ook verder moet ontwikkelen, kunnen hierbinnen optimaal functioneren.

Vredeseducatie

De vierde zuil, weerbare democratie, is het terrein waarop de vredesbeweging – ook in het Duitse origineel – het minste naar de overheid of andere partijen hoeft te kijken en in wezen zelf de hand aan de ploeg kan slaan. Ze beschikt immers over een decennialange ervaring met vredeseducatie en geweldloze communicatie van waaruit ze kan bijdragen aan de weerbaarheid tegen allerlei vormen van desinformatie en propaganda. Het is ook beter dat dit instrumentarium in handen blijft van een onafhankelijke vredesbeweging dan dat een overheid hier een leidende rol in gaat spelen. Zeker nu overheids campagnes in bepaalde kringen al op voorhand verdacht zijn.

Gezondheidszorg

De vijfde zuil, conversie van het leger, vormt zozeer de kern van de vredesbeweging, dat het lastig lijkt hier nog een aparte campagne op te richten. De wijze waarop de krijgsmacht zichzelf op de borst klopt na de steun die ze links en rechts heeft geboden tijdens de coronacrisis (beschikbaarstelling medisch defensiepersoneel, assistentie bij de teststraten en bij de vaccinaties) zou echter een aanknopingspunt kunnen bieden. Het feit dat defensiepersoneel ingezet moest worden zou namelijk niet tot de conclusie moeten leiden dat er extra geld naar defensie moet, maar laat juist zien dat er te weinig zorgpersoneel is om een pandemie als deze te kunnen bestrijden en dat daarin geïnvesteerd zou moeten worden. De Duitse vredesbeweging DFG-VK (Deutsche Friedensgesellschaft – Vereinigte Kriegsdienstgegner*innen) heeft al een dergelijke campagne opgestart.

Op deze manier (en andere uitwerkingen zijn ook mogelijk) kan nu al iets zichtbaar gemaakt worden van het andere veiligheidsdenken dat we met de hervoortelling van het Duitse scenario *Sicherheit Neu Denken* nog in zijn geheel naar de Nederlandse situatie proberen te vertalen. ◀

De vijf zuilen van
Sicherheit Neu Denken.

Van kraanvogels tot seksstaking

Bestaat er zoiets als een 'feminiene' (vrouwelijke) of 'masculiene' (mannelijke) strategie tegen oorlog en geweld? Het tijdschrift *Gender en Duurzame vrede* besteedde een aantal jaren geleden aandacht aan deze vraag in een artikel, 'Feminiene strategieën', geschreven door Annette Evertzen, gender-consultant, en Joke Oranje. De voorbeelden die in het artikel gegeven worden, zijn nog steeds actueel. Het blijkt dat vrouwen wel degelijk acties ondernemen die niet echt passen in een 'mannelijke' cultuur en juist daardoor effectief kunnen zijn, waar 'gewone' strategieën niet meer werken.

Margreet
Hogeterp

Maar weinig mensen scheppen van nature plezier in geweld of het doden van andere mensen. Wel kan het aangeboren gevoel van empathie worden onderdrukt – bijvoorbeeld door het scheppen van afstand of door het onmenselijken van de ander – of juist verder worden ontwikkeld door het beoefenen van compassie.

Structureel bevorderen van vrede begint dan ook bij de opvoeding. Als een kind opgroeit in een liefderijke en open omgeving zal het zelf deze eigenschappen later ook kunnen uitstralen. Het is belangrijk dat kinderen leren hun agressie te hanteren, te luisteren naar anderen, hen te begrijpen, mededogen te voelen en met hen samen te werken. Het gaat om emotionele intelligentie als communicatieve vaardigheden en conflict-oplossing. Duurzame vrede in de buitenwereld is alleen mogelijk als ook je binnenwereld vreedzaam is, aldus Thomas D'Ansembourg en David van Rey-brouck in 'Vrede kun je leren'.

Feminiene strategieën

De empathie die er is tussen mensen onderling, ontwikkelt zich bovendien sterker als je (samen) in actie komt en mensen publiekelijk aanspreekt op compassie met het leed dat door geweld of verwaarlozing veroorzaakt wordt. Daar is moed voor nodig. In oorlogssituaties kan het geweld zó escaleren dat je, naar het lijkt, niets meer kunt doen. Dat remt weer de ontwikkeling van empathie, je sluit je af van ellende. Juist vrouwen hebben in zulke situaties een andere keuze gemaakt. Met veel moed hebben ze eigennuttige acties

ondernomen en volgehouden. Evertzen en Oranje noemen in het artikel 'Feminiene strategieën' een aantal voorbeelden van strategieën waarbinnen deze acties aantoonbaar effectief waren.

Roze kruizen

Zo zijn de dwaze moeders van Argentinië het bekendste klassieke voorbeeld van de *strategie van het zichtbaar maken van slachtoffers van geweld*. Hun voorbeeld werd gevolgd door familieleden van verdwenen gevangenen in Guatemala en Mexico en later ook in andere landen. In Ciudad Juarez in Mexico, de stad met het hoogste percentage vrouwenmoorden in de wereld, hebben vrouwen roze kruizen neergezet op plekken waar vrouwen op gewelddadige wijze om het leven zijn gekomen.

In Syrië zijn de 'White Helmets' bekend geworden, die slachtoffers van bombardementen uit het puin halen en naar een ziekenpost brengen, met gevaar voor eigen leven. In Liberia werd in 2013 een mars gehouden tegen seksueel geweld. Onderdeel was een actie van vrouwen die achter kleine doods-kisten zaten. De kistjes vertegenwoordigden de meisjes die gestorven waren aan de gevolgen van een verkrachting. Het kenmerk van deze acties is dat onzichtbaar geweld zichtbaar gemaakt wordt.

Seksstakingen

De *strategie van schaamteloosheid om schandalige machtsverhoudingen te trotseren* is bekend in Nederland door de actie van de 'Dolle Minas' die hun blote buik lieten zien met de tekst 'baas in eigen buik' daarop geschreven.

Seksstakingen door vrouwen is ook een beproefde methode om geweld te stoppen. Bekend is de Oekraïense groep Femen, die topless opriep tot seksstakingen om hun protest tegen seksueel geweld kracht bij te zetten. Tijdens de burgeroorlog in Liberia reisden vrouwen mee naar Ghana waar vredesonderhandelingen plaatsvonden en blokkeerden – zittend en gehuld in witte kleding – de kamer waar de onderhandelingen plaatsvonden. Als iemand de kamer wilde verlaten, dreigden zij zich te ontkleden, wat in Liberia een vervloeking is. In navolging vonden ook in Ivoorkust verschillende vreedzame protesten

plaats tijdens de burgeroorlog, waarbij vrouwen gekleed in het zwart, bedekt met bladeren of ongekleed meededen, ook als vervloeking.

Kraanvogels en muziek

Oorlog leidt vaak tot wraakgevoelens vanwege alle geweld dat mensen elkaar aandoen. Die wraakgevoelens kunnen gemakkelijk weer tot oorlog leiden. De *strategie van het activeren van sociaal gevoel via creatieve verbeelding* wekt andere gevoelens op (zoals verdriet en verlangen naar rust en saamhorigheid) en helpt bij het begrijpen en verwerken van conflicten. Vooral muziek heeft een sterke emotionele werking via theater, muziekenvenementen, protestmuziek, concerten, muziektherapie en film.

De verwerking via film en literatuur maakt het mogelijk de ellende van de oorlog te voelen en zelfs bespreekbaar te maken als een les voor de toekomst. Een voorbeeld is het filmproject van de tweelingzussen Femke en Ilse van Velzen over seksueel geweld. Niet alleen maakten ze films, maar ze vertoonden ze ook in de dorpen met *mobile cinema*-apparatuur, om een discussie op gang te brengen over menselijke relaties tijdens de oorlog. Gehuld in kleurrijke jurken, panty's en bivakmutsen protesteerde de Russische punkrockband Pussycat Riot in de kathedraal tegen president Poetin en corruptie in Rusland. Dit sloot aan bij de wereldwijde online beweging die 'grunge' muziek maakte tegen censuur. Ze werden opgepakt en veroordeeld maar kregen ook veel bijval. De groep treedt niet meer op, maar heeft zich omgevormd tot een mensenrechtenorganisatie om politieke gevangenen te helpen.

Verder ook huisnijverheid: een Japanse traditie is het vouwen van kraanvogels als vredeswens. Sinds een slachtoffer van de atoombom op Hiroshima er duizend vouwde voor haarzelf en andere kindslachtoffers, wordt dit symbool ook internationaal ingezet als vredeswens.

Bemiddelen in conflicten

Het 'behoudende' werk van vrouwen lijkt vaak niet zo heldhaftig en het valt niet altijd op. Maar de *strategie van het behoud van sociale saamhorigheid* vraagt wel degelijk moed en is essentieel voor het behoud van menselijkheid.

In Darfur, Soedan, hebben vrouwen zich georganiseerd om hulpgoederen van internationale organisaties uit te delen aan mensen in vluchtelingkampen en verarmde dorpen. Bij het uitdelen zorgen ze ervoor dat vrouwen van verschillende stammen met elkaar overleggen en samenwerken in het verkopen van producten van de landbouw en handnijverheid. Deze vrouwen hebben in 2013 besloten om samen op te treden als bemidde-

laars in lokale conflicten. Waar gewapende strijd losbarst, gaan ze direct naar de dorps hoofden en praten net zo lang tot er op dat niveau een eigen vredesakkoord komt zonder inmenging van bovenaf. Behalve dat, stimuleren ze de vrouwelijke volkszangers om vredesliederen te zingen in plaats van oorlogsliederden, en houden ze rouwceremonies voor overleden jonge mannen van beide groeperingen die slaags zijn geraakt.

Vrouwen nemen voortouw

Evertzen en Oranje komen in hun artikel onder andere tot de conclusie dat dat feminiene strategieën tegen oorlog en geweld gericht zijn op publiciteit, het mobiliseren van gevoel en het versterken van empathie. Uit bovenstaande voorbeelden blijkt dat geen van deze strategieën gericht is op het vernietigen, vernederen of buitensluiten van een menselijke vijand. In gewapende conflicten nemen vrouwen het voortouw met acties die ontwapenend werken en gezamenlijkheid bevorderen. We zien dat ook mannen deelnamen aan deze meer feminiene strategieën, die net zo goed door mannen kunnen worden toegepast en door hen kunnen worden gesteund. ◀

Bron: Joke Oranje en Annette Evertzen, 'Feminiene strategieën tegen oorlog en geweld', Gender en duurzame vrede, 2018, nr. 1.

De strategie van schaamteloosheid is een voorbeeld van een feminiene strategie tegen oorlog en geweld.

Ondertussen in Irak

Bij het Pausbezoek in Irak zijn overall enthousiaste menigten samengekomen.

Wat te vrezen viel, gebeurde: veel coronazieken, ook nogal wat sterfgevallen. Ook relatie Bisschop Mirkis van Kirkuk, met wie *Kerk en Vrede* sinds 2002 contact heeft, werd ziek. Hij herstelt slecht, een chronische moeheid houdt hem aan huis. Gelukkig is die gemeenschap zeer actief, alle projecten gaan gewoon door.

Tweede kamer wil gesprek over terugtrekking pensioenfondsen uit illegale Israëlische bedrijven

De Tweede Kamer heeft op 8 juli een motie van Jasper van Dijk (SP) aangenomen waarin de regering wordt opgeroepen in gesprek te gaan met Nederlandse pensioenfondsen over terugtrekking van hun investeringen in bedrijven die actief zijn in de illegale Israëlische kolonies. De motie werd met 79 stemmen voor aangenomen. D66, CDA, PvdA, SP, GroenLinks, PvdD, DENK, Volt, BIJ1, en Fractie Den Haan stemden voor.

Griekse autoriteiten gebruiken onwettig geweld tegen demonstranten

Onder het mom van de bestrijding van het coronavirus hebben de Griekse autoriteiten demonstranten willekeurig gearresteerd, onterecht beboet en onwettig geweld gebruikt om vreedzaam protest in te dammen.

Dit staat in het nieuwe Amnesty-rapport *Greece: Freedom of Assembly at Risk and Unlawful Use of Force in the Era of Covid-19*. Het zijn verontrustende voorbeelden waarbij de staat te ver gaat in een tijd waarin mensen hun bezorgdheid wilden uiten over belangrijke kwesties zoals onwettig politiegeweld, gender-gerelateerd geweld en de aanzienlijke problemen in het door bezuinigingen getroffen Griekse volksgezondheidssysteem. Het rapport richt zich op de reactie van de autoriteiten op verschillende van deze protesten tussen november 2020 en maart 2021.

Leger trekt extreem-rechts aan

Uit een artikel dat 21 mei in *Trouw* verscheen, geschreven door Anne ter Rele en Stefan Keukenkamp, blijkt dat het Nederlandse leger aantrekkelijk is voor extreem-rechtse mensen. Dit hangt samen met hun fascinatie voor wapens en hun nationalisme.

Zo schrijven Ter Rele en Keukenkamp: 'Pas sinds enkele jaren is er meer aandacht voor extremisme bij Defensie en dat is hard nodig, vindt Jelle van Buuren, kenner van extreemrechts en verbonden aan de Universiteit Leiden. "Er is in extreemrechtse kringen een fascinatie voor wapens en het idee leeft om je land te verdedigen", noemt hij als een van de mogelijke redenen.'

Ook Nikki Sterkenburg ontdekt de fascinatie voor extreem-rechts bij Defensie in haar proefschrift, vooral bij twee geradicaliseerde mannen, Bram en Twan.

Waar Bram vanwege zijn denkbeelden niet door de strenge screening van de MIVD kwam, slaagde Twan er wél in om bij een eenheid van Defensie aan het werk te gaan. Het is de plek waar hij zich thuis voelt, schrijft Sterkenburg. Twan gelooft in de Wodan-religie, waarin het principe 'Oog om oog, tand om tand' centraal staat.'

In memoriam

Dit voorjaar overleden twee mensen die op verschillende wijzen hebben bijgedragen aan het werk van *Kerk en Vrede*: Cees den Heyer en Sjon Donkers. Hun bijdragen kwamen in 2003 bij elkaar in het boek *In eigen boezem. Een zoektocht naar de bronnen van geweld in de christelijke traditie*, waarvan ze samen de eindredactie verzorgden. Vlak voor zijn overlijden schreef Sjon Donkers aan zijn wijkgemeente: 'Het vuur moet blijven branden, en de hoop mag niet vergaan, en de geest moet

kunnen waaien, want de vonk kan overslaan.' Beide mannen hebben geholpen om het vuur brandende te houden en *Kerk en Vrede* gedenkt hen in dankbaarheid.

Pelgrimstocht voor het klimaat

Dertig internationale pelgrims lopen van 30 september tot en met 11 oktober door Nederland om aandacht te vragen voor het klimaat.

De pelgrimstocht start in augustus in Polen en eindigt in november in Glasgow, bij COP26, de 26e Wereldklimaatconferentie.

De pelgrims doorkruisen Nederland in elf dagen van oost naar west: van Borne tot IJmuiden. Talloze kerken en christenen maken de elfdaagse etappe door Nederland mede mogelijk met als motto 'Gewoon gaan!' Er wordt gewerkt aan een ontvangstmoment op 30 september in Borne (bij de Duitse grens), een actiedag op 6 oktober in Amers-

foort, een landelijke etappe op 10 oktober van Amsterdam naar Hoofddorp en een Klimaatbrief van kerken. Op 11 oktober vertrekken de pelgrims vanuit IJmuiden met de boot uit Nederland richting het Verenigd Koninkrijk om daar de pelgrimstocht te vervolgen.

Meer info over de Nederlandse etappe van de internationale klimaatpelgrimstocht:
www.groenekerken.nl/klimaatpelgrimstocht/

Geen vrouwelijke voorgangers: keuzevrijheid of seksisme?

Maar liefst negen van de tien vrouwelijke voorgangers ervaart seksisme in de kerk. Het Nederlands Dagblad deed er onlangs onderzoek naar. René de Reuver, scriba van de Protestantse Kerk Nederland (PKN) toonde zich in een interview met *Trouw* verbaasd en geschokt over de negatieve ervaringen van vrouwelijke voorgangers. Ook noemde hij het weren van vrouwen van de preekstoel, zoals nog in een deel van de PKN gebeurt, géén seksisme maar keuzevrijheid. De vrouwensynode toonde zich zeer kritisch en schreef een open brief.

'Wat ons heeft verbaasd is uw opmerking, in dit verband, dat het feit dat vrouwen niet in iedere gemeente binnen de PKN mogen voorgaan, losstaat van seksisme en een kwestie is van keuzevrijheid,' zo schrijft de vrouwensynode. 'Hier zetten wij grote vraagtekens bij. Bovendien: vanuit de landelijke kerk zou een sterke steunbetuiging aan haar plaatselijk werkende vrouwen op zijn plaats zijn. Die is gemist en dat doet zeer.' Lees de hele brief op www.vrouwensynode.nl/seksisme-in-de-kerk-vraagt-om-actie.

Adviezen aan kerken voor inclusiviteit

Hoe lhbt-inclusief zijn Europese kerken? Deze vraag onderzocht de Protestantse Theologische Universiteit in 33 Europese landen. Onderzoekers Heleen Zorgdrager en Rein Brouwer onderzochten voor het rapport 47 uitspraken over de kerk. Dit deden ze in 46 kerken in heel Europa. De uitspraken gaan over de positie van lhbt-christenen

binnen kerken. "Bijvoorbeeld: 'Lhbt-mensen hebben onvoorwaardelijk toegang tot het Avondmaal', of: 'De kerk laat zich horen in het publiek debat als het gaat om gezondheids- of andere mensenrechten van lhbt'ers'", legt Heleen Zorgdrager uit. De resultaten uit het onderzoek vormen de Regenboogindex, die op 8 mei gepresenteerd werd. Met 24 adviezen kunnen kerken stappen vooruit zetten om nog inclusiever te worden. De adviezen zijn verschillend en kunnen heel basaal zijn. "Bevestig dat alle mensen kinderen van God zijn en dat daar geen voorwaarden aan verbonden zijn", geeft Brouwer als voorbeeld. Als alle kerken dat onderschrijven, is er al een stap gezet.

Jezuïeten maken geld vrij voor nazaten slaven

Jezuïeten in Amerika maken miljoenen vrij voor nazaten van slaven die verkocht werden door jezuïeten. Er is een fonds opgericht voor onder meer studiebeurzen. Hiermee wil de kloosterorde de fouten uit het verleden herstellen en bijdragen in de kosten van de aangerichte schade door jarenlang racisme. Dit meldt het magazine *Jezuïeten*, kwartaalblad van de Jezuïetenorde in Nederland en Vlaanderen. Lees het hele artikel online, google op 'Zomernummer Jezuïeten 2021'.

Aan de oevers van de Bosporus

In de rubriek *Talen naar vrede* wordt elke keer een film, gedicht of literaire roman geanalyseerd. De besproken werken sluiten aan bij oorlogs- en vredethematiek.

Margreet
Hogeterp

Soms kunnen romans meer inzicht verschaffen in onze geschiedenis, dan geschiedenisboeken. De klassieker *Aan de oevers van de Bosporus* van Irfan Orga is zo'n roman die terecht is opgenomen in de lijst van boeken van de twintigste eeuw. Het autobiografische werk schetst een boeiend beeld van het Turkije onder de laatste sultans en gedurende de twee wereldoorlogen. Daarnaast is het een universeel verhaal over een familie die door oorlog alles kwijt raakt en daardoor voor het leven is getekend.

Getekend leven

Irfan Orga werd geboren in een welgesteld Turks gezin te Istanboel. De oorlog was een keerpunt voor het Ottomaanse gezin; zijn vader en oom overleefden de oorlog niet. Ook de val van het Ottomaanse Rijk en het ontstaan van de moderne republiek Turkije lieten het gezin getekend achter.

In de Tweede Wereldoorlog werd Irfan gestationeerd in Engeland, waar hij Margaret Veronica Gainsboro leerde kennen. Toen hij verliefd werd op haar, werd hij ontzet uit zijn functie en diende hij Turkije te verlaten. Ze weken uit naar Engeland, waar ze in 1948 trouwden.

In Ankara werd hij in 1949 met terugwerkende kracht alsnog veroordeeld voor het samenwonen met een vreemdelinge, wat in het toenmalige Turkije een militaire misdaad betrof. Hij zou nooit meer naar Turkije terugkeren.

Waarschijnlijk werd zijn heimwee op een gegeven moment zo groot dat hij besloot zijn levensrelaas tot 1941 op te schrijven. Het resultaat was een boek dat in 1950 in enigszins verkorte vorm werd uitgegeven als *Portrait of a Turkish Family* (Portret van een Turkse familie), hoewel de oorspronkelijke *On the shore of the Bosporus* (Aan de oevers van de Bosporus) luidde. Waarom er bij publicatie voor een andere titel is gekozen is niet bekend. Het boek werd, geheel onverwachts, een doorslaand succes en werd in verschillende talen vertaald.

Ballingschap

In het Nederlands is de roman wel onder de oorspronkelijke titel uitgegeven. Wellicht niet de slechtste keuze, want de Bosporus is een zeestraat in Turkije die de Zee van Marmara verbindt met de Zwarte Zee. Aan weerszijden van het zuiden van de zeestraat ligt de stad Istanboel. Het gebied aan de westkant van de Bosporus ligt in Europa, de oostelijke kant in Azië. Daardoor heeft de Bosporus een symbolische betekenis. Aangezien de auteur zijn biografie schreef vanuit Engeland, verwijst de titel tevens naar het leven in ballingschap.

Melancholie

De spanning in het verhaal wordt vooral veroorzaakt door de flashforwards: je krijgt als lezer informatie over de toekomst waardoor je je gaat afvragen wat er in de tussentijd gebeurd is. Het ritme in de vertelling gaat van langzaam naar steeds sneller en eindigt tenslotte met de tragische dood van de moeder van de ik-persoon waardoor je, net als de hoofdpersoon, de ervaring krijgt dat het beste en belangrijkste deel van het leven zich in de kindertijd heeft afgespeeld. Daarna wordt het steeds minder boeiend en eindigt het met een melancholisch verlangen naar wat is geweest.

Als rode draad door het hele boek loopt de overlevingsdrang en het doorzettingsvermogen van de oma en moeder van de ik-persoon, die ondanks alle tegenslagen en veranderingen, weten te overleven. De moed van vrouwen en hun vermogen tot overleven is daarmee het belangrijkste thema van de roman.

Irfan Orga,
Aan de oevers van de Bosporus.
L.J. Veen klassiek,
eerste uitgave,
1950.

18-26 september

Landelijke Vredesweek: inclusief samenleven

Door het hele land heen worden activiteiten georganiseerd in het kader van de Vredesweek en het thema 'Inclusief samenleven'. **Info:** www.vredesweek.nl (activiteitenoverzicht en onderwijsmateriaal).

18 september

Prijsuitreiking Ab Harrewijnprijs 2021

Er zijn vijf (geld)prijzen voor inspirerende initiatieven voor/vanuit de rafelranden van de samenleving: solidaire, creatief, wijzend op een nood of een taboe in de samenleving. **Tijd:** 15.00 uur. **Plaats:** Pauluskerk, Rotterdam. **Info:** www.abharrewijnprijs.nl.

18 september

Symposium over vluchtelingen

In het symposium 'Ik was een vreemdeling en jullie ontvingen me in jullie midden', gaat het over de vraag wat het vierde werk van barmhartigheid betekent voor vraagstukken rond vreemd en thuis zijn in Nederland, specifiek voor de publieke verantwoordelijkheid van kerken, diaconieën en diaconale organisaties. De sprekers verkennen de dynamiek tussen vreemd en thuis tegen de achtergrond van hun persoonlijke biografie en vanuit hun deskundigheid in een specifieke praktijk. **Tijd:** 9.30-12.00 uur. **Plaats:** Grote of Barbarakerk, Grote Kerkstraat 4, Culemborg. **Info:** www.pthu.nl.

21 september

Internationale Dag van de Vrede

De VN heeft 21 september uitgeroepen tot Internationale Dag van de Vrede om 'de idealen van vrede te promoten'. Een mooie dag om de vredesvlag uit te hangen!

24 september-6 februari 2022

Focuspresentatie 'Mystiek Moluks'

In de focuspresentatie *Mystiek Moluks*. Ontmoet de piring natzar belicht Museum Catharijneconvent een uiterst intiem religieus fenomeen: de piring natzar. Deze offerschaal speelt een belangrijke rol binnen de protestants-christelijke Molukse traditie. **Plaats:** Catharijneconvent, Lange Nieuwstraat 38, Utrecht. **Info:** www.catharijneconvent.nl.

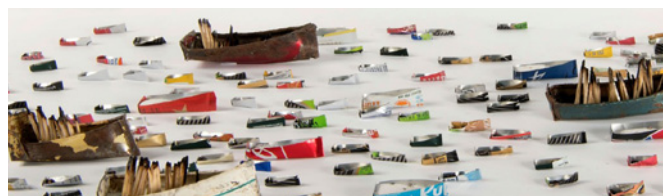
24-26 september

Weekend rondom ontmoeting

'Alle werkelijke leven is ontmoeting', zo geloofde de joodse filosoof Martin Buber. Maar wanneer is een ontmoeting ook werkelijk een ontmoeting en niet slechts een oppervlakkig of eenzijdig contact? Tijdens dit weekend gaan we ons via verschillende denkers uit de westerse filosofische en mystieke traditie – waaronder Martin Buber, Søren Kierkegaard en Etty Hillesum – verdiepen in de betekenis en waarde van innerlijkheid voor de ontmoeting met de ander of het andere. **Tijd:** 19.30 uur (24/9)-15.00 uur (26/9). **Plaats:** Dominicanenklooster Huissen, Huissen. **Info:** www.kloosterhuissen.nl.

T/m 3 oktober

Interventie 'De duisternis ontvluchten'

Op 28 mei opende de interventie 'De duisternis ontvluchten' van Issam Kourbaj in het Tropenmuseum. De Syrische kunstenaar gebruikt zijn eigen werk en de collectie van het museum om te reflecteren op de crisis in Syrië. **Plaats:** Linnaeusstraat 2, Amsterdam. **Info:** www.tropenmuseum.nl.

T/m 21 oktober

Expositie Thomas a Kempis

Dit jaar is het 550 jaar geleden dat Thomas a Kempis in Zwolle overleed. Museum Geert Groote Huis eert daarom deze voormalig inwoner van Deventer met een

expositie. De tentoonstelling neemt de bezoeker mee langs thema's die belangrijk waren in zijn leven, maar die ook nu nog tot de verbeelding spreken. Vier Deventer kunstenaars geven een inspirerende kijk op de invloed van deze bijzondere monnik op onze tijd.

Plaats: Museum Geert Groote Huis, Deventer. **Info:** www.geertgrootehuis.nl.

20 oktober

Vredesmanifestatie vliegbasis Volkel

Vanaf 2022 dreigt een nieuwe generatie kernbommen naar Nederland te komen. Daarom organiseert het Jeannette Noëlhuis de kleine manifestatie 'Vredescheppen op vliegbasis Volkel'. Met muziek en een picknick. **Tijd:** 12.00 uur. **Plaats:** Kop startbaan, Volkel. **Info:** www.noelhuis.nl/vrede-scheppen.

Zeg mij wie mijn vijand is, en ik zal...

... mij wapenen! Me opsluiten achter driedubbele sloten, vier beveiligingscamera's...

Mijn harnas aantrekken, m'n vechtpetje op, m'n vuisten klaar... Ik zal zoeken naar grote, krachtige scheldwoorden, zinnen die er in rammen en bang maken. Ik zal...

... ontwapenend beginnen te lachen, ongelovig eigenlijk. Is dit serieus? Zal ik een grapje proberen, een onvergeeflijke glimlach; je meent het niet... Zal ik een stap achteruit doen, oogcontact zoeken en houden, kan ik dat ...? En de kier zoeken in de aanval, die vast ook verdediging is - ik ken mezelf!

... mijn rug inzetten, een brede, een gladde. Mijn rug rechten ook, dan sta ik sterk, sterker, denk ik.

Mijn rug toekeren, niet mijn wang, nog niet. Ben ik een levend schild of schietschijf? Nee: beiden. Schiet maar, doe maar, ik ben net als jij, ik heb het gedaan, in gedachten al m'n leven lang, ik heb die ander verwenst, menig keer...

... in de spiegel kijken. Zie ik daar niet de grootste vijand van mezelf? Hoeveel liefde ga ik geven aan mijn bleke kop, nog ongeschoren, de littekens nog zichtbaar, die scheve wenkbrauw en dat halve oog. Mezelf liefhebben, Jezus! Wat voor commando geef je me nu...?!

Zeg mij wie onze vijanden zijn. Waarom??? ... En we zullen...

... een menselijk schild vormen, achter Maarten Luther King aan, voor Aun San Su Kyi, George Floyd en al die anderen, en schietschijf zijn. Durf ik, durven we, willen we...?

... maar wij maken en kopen wapens die op afstand doden, van afstand afschieten, afstandelijk vernietigen, onze handen blijven schoon na de druk op de knop.

... we zullen ... we willen... Vrede? Ontwapen dan.

Peter van Helden